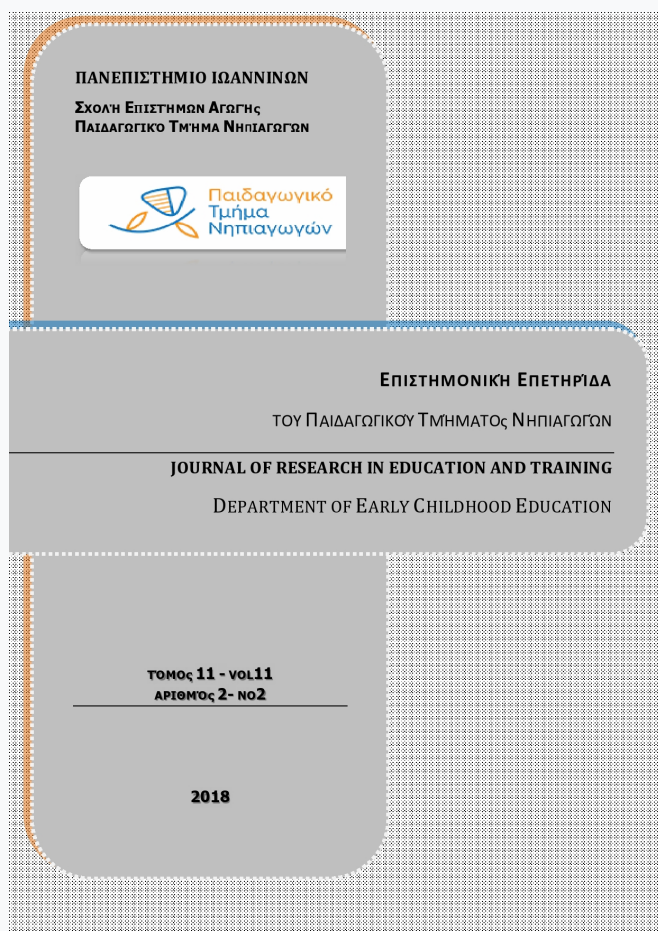

Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τόμ. 11, Αρ. 2 (2018)

Η προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου στην εικοσαετή ατζέντα της UNESCO για την ανώτατη εκπαίδευση (1998-2017)

Χαρίκλεια Πίτσου, Νίκη Αστεριώτη

doi: [10.12681/jret.14790](https://doi.org/10.12681/jret.14790)

Copyright © 2018, Χαρίκλεια Πίτσου, Νίκη Αστεριώτη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πίτσου Χ., & Αστεριώτη Ν. (2018). Η προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου στην εικοσαετή ατζέντα της UNESCO για την ανώτατη εκπαίδευση (1998-2017): από τη θεωρία στην πράξη;. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 11(2), 70–89. <https://doi.org/10.12681/jret.14790>

Η προώθηση του Διαπολιτισμικού Διαλόγου στην εικοσαετή ατζέντα της UNESCO για την Ανώτατη Εκπαίδευση (1998- 2017) :Από τη θεωρία στην πράξη;

Χαρίκλεια Πίτσου & Νίκη Αστεριώτη

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Περίληψη

Τις τελευταίες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα, στην κοινωνία της παγκοσμιοποίησης και της πολιτισμικής πολυμορφίας, διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί έχουν θέσει στην ατζέντα τους την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου. Ειδικά, ο διαπολιτισμικός διάλογος κατέχει υψηλή θέση στην ατζέντα της UNESCO, ένας διεθνής οργανισμός που ασχολείται διαρκώς και επισταμένα με θέματα εκπαίδευσης. Στην παρούσα ερευνητική εργασία εξετάζεται με ποιες συνθήκες προωθείται ο «διαπολιτισμικός διάλογος» στο περιεχόμενο των τελικών εκθέσεων των παγκόσμιων διασκέψεων για την Ανώτατη Εκπαίδευση: «Η Ανώτατη Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα Όραμα και Δράση» (1998), «Παγκόσμια Διάσκεψη για την Ανώτατη Εκπαίδευση» (2009) και «Σύσκεψη των Εταίρων της Ανώτατης Εκπαίδευσης» (2003) του οργανισμού για την ανώτατη εκπαίδευση. Τα ερευνητικά αποτελέσματα που προέκυψαν μέσω της ανάλυσης περιεχομένου, με μονάδα καταγραφής «το θέμα», έδειξαν ότι ο διαπολιτισμικός διάλογος προτείνεται να προωθηθεί στην ανώτατη εκπαίδευση μέσω της διεθνοποίησής της, της σύνδεσής της με τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και τη δημιουργία μιας δημοκρατικής κουλτούρας. Αντίθετα με αυτήν την παρότρυνση στα εν λόγω κείμενα δεν γίνεται αναφορά στην παροχή κατάλληλων πρακτικών υποστήριξης για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου είτε μέσω εξειδικευμένου προσωπικού είτε μέσω κατάλληλων πηγών (resources).

Λέξεις-κλειδιά: Ανάλυση περιεχομένου, Ανώτατη εκπαίδευση, Διαπολιτισμικός διάλογος, UNESCO.

The promotion of Intercultural Dialogue in the 20-year agenda of UNESCO for Higher Education: (1998-2017): From theory to praxis?

Χαρίκλεια Πίτσου & Νίκη Αστεριώτη

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Summary

In the last decades of the 21st century international and regional organizations have placed in their agenda the promotion of intercultural dialogue due to globalization and cultural diversity. In particular, intercultural dialogue holds a prominent place in UNESCO's agenda, as it is an international organization that is constantly engaged with education. This paper examines through content analysis the conditions under which "Intercultural Dialogue" is promoted in the content of UNESCO's final reports of world conferences: "Higher Education in the 21st Century Vision and Action" (1998), "World Conference on Higher Education" (2009) and "Meeting of the Partners of Higher Education" (2003) which all are related to Higher Education. The research results obtained through content analysis, with "theme" as recording unit, have shown that intercultural dialogue can be promoted in higher education through its internationalization, its connection with the modern social reality and the creation of a democratic culture. However, it is not provided appropriate practical support either through specialized staff or through appropriate resources.

Key-words: Content analysis, Higher Education, Intercultural dialogue, UNESCO.

Εισαγωγή

UNESCO και Ανώτατη Εκπαίδευση

Η UNESCO, ο εντεταλμένος οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό, έχει ως αποστολή να συμβάλλει στην οικοδόμηση μιας κουλτούρας της ειρήνης, στην εξάλειψη της φτώχειας, στη βιώσιμη ανάπτυξη και στον διαπολιτισμικό διάλογο διαμέσου της εκπαίδευσης, των επιστημών, του πολιτισμού, της επικοινωνίας και της πληροφόρησης (UNESCO, 2010a). Άξιο αναφοράς είναι ότι αποτελεί τον μοναδικό οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών με χαρτοφυλάκιο στην ανώτατη εκπαίδευση. Προς τούτο, διευκολύνει την ανάπτυξη τεκμηριωμένων πολιτικών με βάση τις εξελίξεις που προκύπτουν σε αυτόν τον τομέα. Συγκεκριμένα, προωθεί την ανώτατη εκπαίδευση ως βασικό παράγοντα πολιτισμικής, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ως ενδογενή δημιουργό δυνατοτήτων και ως σημαντικό φορέα προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της βιώσιμης ανάπτυξης, της δημοκρατίας, της ειρήνης και της δικαιοσύνης (UNESCO, 2017a).

Το τμήμα της ανώτατης εκπαίδευσης εδρεύει στις κεντρικές εγκαταστάσεις της UNESCO στο Παρίσι και ενθαρρύνει τη διεθνή συνεργασία και ανταλλαγή μεταξύ των κρατών χρηματοδοτώντας και υποστηρίζοντας φόρουμ για τα σχετικά αναδυόμενα ζητήματα (αυτής). Συνολικά, η UNESCO εμπλέκεται στα ζητήματα της πολιτικής της ανώτατης εκπαίδευσης μέσα από μια σειρά δραστηριοτήτων όπως, τη συνεργασία με τα κατά τόπους ιδρύματα, τη συλλογή δεδομένων, τη ρύθμιση προτύπων με τις περιφερειακές συμβάσεις, τις ερευνητικές εκθέσεις, τις μη δεσμευτικές οδηγίες, τις μελέτες πρόβλεψης, την τεχνική βοήθεια και τη χορηγία διεθνών διασκέψεων και φόρουμ (Shahjahan, 2012; Mundy&Madden, 2009; Uvalic-Trumbic, 2009). Παρόλο την εμπλοκή της σε θέματα ανώτατης εκπαίδευσης με τους προαναφερόμενους τρόπους παρατηρείται η συμβολή της να παραμένει κυρίως σε περιγραφικό επίπεδο (Mundy & Madden, 2009) για το λόγο αυτό την τελευταία εικοσαετία επιχειρείται μια επαναπροσέγγιση στα ζητήματα της ανώτατης εκπαίδευσης.

Συγκεκριμένα, το 1998 παρατηρείται μια διαδικασία επανεστίασης της δράσης του οργανισμού προς την ανώτατη εκπαίδευση με τη σύγκληση της Παγκόσμιας

Διάσκεψης για την Ανώτατη Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, καθώς αναγνωρίζεται η αδυναμία των κρατών να διαχειριστούν τη δραστική αναμόρφωση της ανώτατης εκπαίδευσης (Uvalic-Trumbic, 2009). Στόχος της UNESCO είναι να καθοριστούν οι θεμελιώδεις αρχές για την εις βάθος μεταρρύθμιση και διαμόρφωση των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης διεθνώς, σε ένα περιβάλλον δια βίου μάθησης, πολιτισμικού διαλόγου, διασφάλισης της πολυμορφίας και επιβεβαίωσης των αξιών και των αρχών που ορίζονται από το καταστατικό της για την «πνευματική και ηθική αλληλεγγύη της ανθρωπότητας» (UNESCO, 2017b). Με αυτόν τον τρόπο, ορίζεται η σύνδεση της αποστολής της ανώτατης εκπαίδευσης με τους στόχους της κοινωνίας για ειρήνη, ισότητα, και δημοκρατία.

Πέντε χρόνια μετά την παγκόσμια διάσκεψη για την ανώτατη εκπαίδευση, η Σύσκεψη των Εταίρων Ανώτατης Εκπαίδευσης (World Conference of Higher Education+ 5 (WCHE + 5) το 2003 στο Παρίσι επισημαίνει μια σειρά σημαντικών εξελίξεων και τάσεων σε παγκόσμιο επίπεδο για το διάστημα που μεσολάβησε και αναγνωρίζει τις άμεσες συνέπειές τους στην ανώτατη εκπαίδευση (UNESCO, 2017c). Τέτοιες τάσεις είναι η παγκοσμιοποίηση, ο αυξανόμενος ρόλος της γνώσης ως παράγοντας ανάπτυξης, οι δημογραφικές αλλαγές, η λογοδοσία της ανώτατης εκπαίδευσης απέναντι στο κράτος, στην αγορά, στην κοινωνία και η ανασφάλεια των συνεχών πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών. Έτσι, το 2003 προκύπτει ότι η ανάγκη για αλλαγή και αναμόρφωση στην ανώτατη εκπαίδευση επεκτείνεται πέρα από την ατζέντα και το πλαίσιο δράσης που υιοθετήθηκε στην προηγούμενη παγκόσμια διάσκεψη (Uvalic-Trumbic, 2009), η οποία σκόπευε στην αξιολόγηση της πορείας της ανώτατης εκπαίδευσης από το 1998 προκειμένου να αναγνωρίσει παραδείγματα καλών πρακτικών και να ορίσει μελλοντική δράση στο επίπεδο των κρατών - μελών και των ιδρυμάτων.

Στο ίδιο μήκος κύματος, το 2009 η Παγκόσμια Διάσκεψη για την ανώτατη εκπαίδευση (World Conference of Higher Education) προσφέρει στην παγκόσμια κοινότητα αυτής την ευκαιρία να θέσει σε εφαρμογή τη συλλογική ευθύνη και τη φιλοδοξία, ώστε να καταστεί κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης και της διεθνούς κατανόησης στη δεύτερη δεκαετία του εικοστού πρώτου αιώνα (EHEA, 2017). Επαναβεβαιώνεται η σημασία της ανώτατης εκπαίδευσης και της έρευνας για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων, καθώς και για τη δημιουργία

περιεκτικών, δίκαιων και βιώσιμων κοινωνιών της γνώσης (UNESCO, 2009a). Κατά συνέπεια, προσδιορίζεται εκ νέου η σημασία της ευθύνης και της δέσμευσης της ανώτατης εκπαίδευσης απέναντι στην κοινωνία.

Περί Διαπολιτισμικού Διαλόγου

Ο διαπολιτισμικός διάλογος, βρίσκεται σε προτεραιότητα στο πρόγραμμα δράσης της UNESCO για την ανώτατη εκπαίδευση. Προς τούτο θεωρήθηκε σημαντικό να αποσαφηνιστούν οι ακόλουθοι όροι προκειμένου να διαφανούν οι προϋποθέσεις ανάπτυξης του διαπολιτισμικού διαλόγου. Σύμφωνα με τον Gundara (2000, όπ. αναφ. στο Holm & Zilliacus, 2009) ο όρος του διαπολιτισμικού αναφέρεται στην «αλληλεπίδραση, στη διαπραγμάτευση και στη διεργασία», ενώ ο όρος του πολυπολιτισμικού αντανακλά τη φύση των σύγχρονων πολύμορφων κοινωνιών και χρησιμοποιείται ως περιγραφικός. Η UNESCO (2007, όπ. αναφ. στο Holm & Zilliacus, 2009) καθορίζει σαφώς τους δύο όρους. Από τη μία, με τον όρο *πολυπολιτισμικός/η/ο* αποτυπώνει την πολιτισμική πολυμορφία της ανθρώπινης κοινωνίας, περιλαμβάνοντας όχι μόνο στοιχεία εθνικού πολιτισμού, αλλά και τη γλωσσική, τη θρησκευτική και την κοινωνικοοικονομική πολυμορφία. Από την άλλη, με τον όρο *διαπολιτισμικός/η/ο* περιγράφει μία δυναμική διαδικασία που προϋποθέτει την πολυπολιτισμικότητα και αναφέρεται στην εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ των ομάδων μέσα από το διάλογο σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Ο διάλογος θεωρείται το μέσο επικοινωνίας που προσφέρει τη διαρκή ανανέωση της διαδικασίας της σκέψης, την αμφισβήτηση των βεβαιοτήτων και την πρόοδο χωρίς να καταλήγει απαραίτητα σε οριστικά συμπεράσματα ή συμφωνία (UNESCO, 2013). Έτσι, ο διάλογος αποτελεί μια επικοινωνιακή διαδικασία και κοινωνική συμπεριφορά που οδηγεί στην αμοιβαία κατανόηση, την προσέγγιση και την πιθανή συνεργασία.

Τα τελευταία χρόνια ο όρος «διαπολιτισμικός διάλογος» έχει αποκτήσει σημαντικό έδαφος τόσο στο ακαδημαϊκό πλαίσιο όσο και σε αυτό των πρωτοβουλιών και των δράσεων διεθνών οργανισμών. Χαρακτηριστικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση κήρυξε το 2008 ως Ευρωπαϊκό έτος διαπολιτισμικού διαλόγου, και το Συμβούλιο της Ευρώπης δημοσίευσε μια Λευκή Βίβλο (White Paper on Intercultural Dialogue “Living Together as Equals in Dignity, 2008) σχετικά με το θέμα, προσφέροντας ένα σχέδιο για το πώς οι άνθρωποι στην

διευρυμένη ευρωπαϊκή κοινότητα της πολυμορφίας και της διαφορετικότητας θα μπορούσαν να ζήσουν μαζί (Ganesh & Holmes, 2011). Οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής απαιτούν από τις πολιτισμικά διαφορετικές ομάδες να μάθουν να συμμετέχουν στην ανάπτυξη του διαπολιτισμικού διαλόγου. Στο σημείο αυτό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ορισμοί του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Unesco για το διαπολιτισμικό διάλογο. Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο της Ευρώπης (2008, όπ. αναφ. στο Bergan, 2011:74) ορίζει τον διαπολιτισμικό διάλογο ως:

«τη διαδικασία που περιλαμβάνει την ανοιχτή και με σεβασμό ανταλλαγή απόψεων μεταξύ ατόμων και ομάδων με διαφορετικό εθνικό, πολιτισμικό, θρησκευτικό και γλωσσικό υπόβαθρο και κληρονομιά, στη βάση της αμοιβαίας κατανόησης και του σεβασμού. Απαιτεί την ελευθερία και την ικανότητα να εκφραστεί κάποιος, καθώς και την προθυμία και την ικανότητα να ακούσει τις απόψεις των άλλων. Ο διαπολιτισμικός διάλογος συμβάλλει στην πολιτική, κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική ολοκλήρωση και συνοχή των πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Προωθεί την ισότητα, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την αίσθηση του κοινού σκοπού. Στόχος του είναι να αναπτύξει μια βαθύτερη κατανόηση των διαφορετικών κοσμοθεωριών και πρακτικών, να αυξήσει τη συνεργασία και τη συμμετοχή (ή την ελευθερία της επιλογής), να επιτρέψει την προσωπική ανάπτυξη και διαμόρφωση, και να προωθήσει την ανοχή και το σεβασμό για τον άλλο».

Ταυτόχρονα η UNESCO εκφράζει το διαπολιτισμικό διάλογο ως:

«τη δίκαιη ανταλλαγή και το διάλογο μεταξύ των πολιτισμών και των ατόμων, στη βάση της αμοιβαίας κατανόησης, του σεβασμού και της ίσης αξιοπρέπειας όλων των πολιτισμών. Αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής, της συμφιλίωσης μεταξύ των ανθρώπων και της ειρήνης μεταξύ των εθνών» (UNESCO, 2017d).

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι ο διαπολιτισμικός διάλογος επιτυγχάνεται με την κατανόηση, το σεβασμό και τη δημιουργία δεσμών μεταξύ των ατόμων καθώς και με την ανταλλαγή γνώσης, αξιών και πεποιθήσεων ώστε να εκτονωθούν οι εντάσεις των πολυπολιτισμικών κοινωνιών.

1998-2017: Δράσεις της Unesco για τον διαπολιτισμικό διάλογο

Τον 21^ο αιώνα η Unesco αποτελεί μαζί με άλλους οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, την Ευρωπαϊκή Ένωση και Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς κυρίαρχο φορέα προώθησης του διαπολιτισμικού διαλόγου και μάλιστα μέσω της εκπαίδευσης. Στην επίσημη ιστοσελίδα της αναφέρεται η ανάγκη προώθησης και διάδοσης αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που συμβάλλουν στον διαπολιτισμικό διάλογο, στον περιορισμό της βίας και στην επαναπροσέγγιση των πολιτισμών, σύμφωνα και με τις μακροχρόνιες αρχές και δεσμεύσεις της που αποτυπώνονται στα κείμενα και στα προγράμματά της.

Στη συνέχεια θεωρείται σκόπιμη η αναφορά σε σχετικές σημαντικές δράσεις, διακηρύξεις, συνέδρια και κείμενα της Unesco κατά την τελευταία εικοσαετία, ξεκινώντας από το 1998 έως και σήμερα, που σχετίζονται με τη διατήρηση της πολιτισμικής πολυμορφίας και την ανάγκη ανάπτυξης του διαπολιτισμικού διαλόγου, ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης. Το 2001 υιοθετήθηκε από 185 κράτη μέλη της UNESCO η «Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για την Πολιτισμική Πολυμορφία», ώστε τα κράτη να επαναβεβαιώσουν την πεποίθησή τους ότι ο διαπολιτισμικός διάλογος είναι η καλύτερη εγγύηση για την ειρήνη (UNESCO, 2001). Συγκεκριμένα, το σχέδιο δράσης της διακήρυξης προβλέπει την προώθηση της ευαισθητοποίησης για τη θετική αξία της πολιτισμικής πολυμορφίας σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης ώστε να βελτιωθεί ο σχεδιασμός των προγραμμάτων σπουδών και η εκπαίδευση των διδασκόντων. Το 2005 η UNESCO υιοθετεί τη «Σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας της πολιτισμικής έκφρασης», η οποία έχει ως κατευθυντήριο στόχο να ενθαρρύνει τον διαπολιτισμικό διάλογο στις πολιτικές των κρατών μελών για να εξασφαλίζονται εντατικότερες και ισορροπημένες ανταλλαγές μεταξύ των πολιτισμών (UNESCO, 2005). Το 2007 η UNESCO ορίζει «Κατευθυντήριες γραμμές για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση», έγγραφο που αντανακλά το μοναδικό ρόλο του οργανισμού ως συνδέσμου διαφορετικών πολιτισμικών και ιδεολογικών προοπτικών (UNESCO, 2007). Δίνεται έμφαση στο διαπολιτισμικό διάλογο μεταξύ μαθητών που προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς, πεποιθήσεις και θρησκείες και τονίζει τη συμβολή της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη βιώσιμων και ανεκτικών κοινωνιών. Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης των προκλήσεων της

πολιτισμικής πολυμορφίας με όρους διαπολιτισμικού διαλόγου, όσον αφορά τις γλώσσες, τα εκπαιδευτικά συστήματα, την ενημέρωση, τη ψυχαγωγία και τον επιχειρηματικό κόσμο, η UNESCO δημοσιεύει το 2009 την παγκόσμια έκθεση «Επενδύοντας στην πολιτισμική πολυμορφία και στο διαπολιτισμικό διάλογο» (UNESCO, 2009b). Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η προστασία και η προώθηση της πολυμορφίας σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο οδηγούν τους φορείς να ενσωματώσουν τις αρχές του διαλόγου και της αλληλεγγύης σε όλους τους τομείς πολιτικής και κυρίως στην εκπαίδευση, τις επιστήμες, τον πολιτισμό και την επικοινωνία (United Nations, 2017). Έτσι, το 2010 κηρύσσεται από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ως το «Διεθνές έτος για την Επαναπροσέγγιση των Πολιτισμών» και παράλληλα, η περίοδος 2013 – 2022 διακηρύσσεται ως η «Διεθνής δεκαετία για την Επαναπροσέγγιση των Πολιτισμών» με την UNESCO να ορίζεται ως ο επικεφαλής οργανισμός του σχεδίου δράσης. Συγκεκριμένα, δίνεται έμφαση: α) στην προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης και γνώσης της πολιτισμικής, εθνικής, γλωσσικής και θρησκευτικής πολυμορφίας, β) στη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου αξιών, γ) στη διάδοση του διαπολιτισμικού διαλόγου διαμέσου της ποιοτικής εκπαίδευσης και δ) στην ενθάρρυνση του διαλόγου για τη βιώσιμη ανάπτυξη (UNESCO 2010b; 2017e).

Συνοψίζοντας, οι παραπάνω δράσεις της UNESCO επισημαίνουν την αξία του διαπολιτισμικού διαλόγου για την προσέγγιση των διαφορετικών πολιτισμών και την αλληλεπίδρασή τους με στόχο την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και της ειρήνης. Ταυτόχρονα, όπως προκύπτει από προηγούμενο κεφάλαιο, αναδύεται μέσα από το παγκόσμιο συνέδριο για την ανώτατη εκπαίδευση του 1998 η ανάγκη ανασύστασης αυτής στη βάση του νέου περιβάλλοντος του 21^{ου} αιώνα και της σύνδεσής της με τις προσδοκίες και τις ανάγκες της κοινωνίας. Με βάση τα προαναφερθέντα, κρίνεται απαραίτητη η εν λόγω μελέτη για να διαπιστωθεί από τη μια εάν η UNESCO αναγνωρίζει την ανάγκη λήψης πρωτοβουλιών για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου μέσω της ανώτατης εκπαίδευσης και αν από την άλλη προτείνει συγκεκριμένες πρακτικές, σχέδια δράσης, στρατηγικές και τύπους αξιολόγησης.

Στόχος της παρούσας έρευνας

Η παρούσα εργασία, με βάση την ατζέντα της UNESCO για την ανώτατη εκπαίδευση, όπως αποτυπώνεται στις δύο παγκόσμιες διασκέψεις του 1998 και του 2009 και στην παγκόσμια σύσκεψη του 2003, εξετάζει από τη μια ποιες συνθήκες προβάλλονται ως εκείνες που απαιτούνται στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου και από την άλλη αν προτείνονται συγκεκριμένες πρακτικές, σχέδια δράσης, στρατηγικές και τύποι αξιολόγησης για την προώθηση αυτού.

Μέθοδος

Ερευνητικό Δείγμα - Ερευνώμενο Υλικό

Το ερευνώμενο υλικό αποτελείται από τις τελικές εκθέσεις των παγκόσμιων διασκέψεων και της σύσκεψης για την ανώτατη εκπαίδευση, οι οποίες είναι συνολικά τρεις. Συγκεκριμένα, τα υπό μελέτη κείμενα αφορούν την «Παγκόσμια Διάσκεψη για την Ανώτατη Εκπαίδευση (1998): Η Ανώτατη εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα Όραμα και Δράση», τη «Σύσκεψη των Εταίρων της Ανώτατης Εκπαίδευσης (2003) (Παγκόσμια Διάσκεψη στην Ανώτατη Εκπαίδευση + 5)» και την «Παγκόσμια Διάσκεψη για την Ανώτατη Εκπαίδευση (2009)». Τα έγγραφα του δείγματος συλλέχθηκαν σε ηλεκτρονική μορφή από την επίσημη ιστοσελίδα του διεθνούς οργανισμού της UNESCO.

Ερευνητική Εργαλείο

Ως μεθοδολογικό ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιείται η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Κατά τον Krippendorff (2004) η ανάλυση περιεχομένου είναι μια τεχνική έρευνας που εξάγει έγκυρα και επαναλήψιμα συμπεράσματα από τα δεδομένα και το πλαίσιο στο οποίο αυτά χρησιμοποιούνται. Αποτελεί μια συστηματική, επαναλήψιμη, ευδιάκριτη μορφή διερεύνησης ενός θέματος που διέπεται από ρητούς κανόνες και επομένως μια αντικειμενική και έγκυρη ερευνητική μέθοδο.

Για την ανάλυση του ερευνώμενου υλικού χρησιμοποιείται ως μονάδα καταγραφής το «θέμα» που αναπτύσσεται σε στοιχεία του κειμένου (πρόταση, παράγραφος) ή σε όλο το κείμενο. Αυτή η μονάδα καταγραφής επιχειρείται κυρίως σε μελέτες που επικεντρώνονται στη διερεύνηση των αξιών, των στάσεων ή των απόψεων που απεικονίζονται (Weber, 1990). Ταυτόχρονα, καθορίζεται και η μονάδα περιεχομένου ώστε να τεθούν όρια σχετικά με τις πληροφορίες που εξετάζονται στην περιγραφή της μονάδας καταγραφής (Krippendorff, 2004). Ως μονάδα περιεχομένου θεωρείται η λεκτική δομή «διαπολιτισμικός διάλογος».

Αποτελέσματα

Σε πρώτο επίπεδο παρουσιάζονται οι απαραίτητες συνθήκες για την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου μέσω της ανώτατης εκπαίδευσης έτσι όπως περιγράφονται στα κείμενα που εξετάστηκαν. Σε δεύτερο επίπεδο, παρουσιάζονται με τη μορφή ιστού προκειμένου να αναδειχθούν αν υπάρχουν κοινά θέματα στο ερευνώμενο υλικό.

Τελική έκθεση της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Ανώτατη Εκπαίδευση: Η Ανώτατη Εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα Όραμα και Δράση (1998)

Στην τελική έκθεση της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Ανώτατη εκπαίδευση που πραγματοποιήθηκε το 1998 ανάμεσα στα κράτη μέλη της UNESCO αποφασίστηκε πως κάθε ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης θα πρέπει να καθορίζει την αποστολή και τη δράση του σύμφωνα με τις τρέχουσες και μελλοντικές ανάγκες της κοινωνίας. Η αυτονομία των ιδρυμάτων, τα υψηλά ακαδημαϊκά πρότυπα, η διεπιστημονική προσέγγιση και η συνεργασία με εξωτερικούς εταίρους αναγνωρίζονται ως τα στοιχεία που καθορίζουν τη συμβολή της ανώτατης εκπαίδευσης στην βιώσιμη ανάπτυξη και βελτίωση της κοινωνίας ως συνόλου. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζεται ότι η ανώτατη εκπαίδευση είναι απαραίτητη ώστε να αναπτυχθεί μια πολιτισμικά δημιουργική κοινωνία μέσα από τη γνώση και την καλύτερη κατανόηση της πολιτισμικής κληρονομιάς, την ανοχή και τον αμοιβαίο σεβασμό στο πλαίσιο του πολιτισμικού πλουραλισμού και της πολυμορφίας. Επομένως, κατά το σχεδιασμό των δομών και των προγραμμάτων

των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, προτείνεται να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή και να καθοριστούν προτεραιότητες *«στην προσέγγιση θεμελιωδών κοινωνικών ζητημάτων που σχετίζονται με την εξάλειψη της φτώχειας, τη βιώσιμη ανάπτυξη, το διαπολιτισμικό διάλογο και το σχηματισμό μιας κουλτούρας της ειρήνης»*.

Άξιες αναφοράς είναι και οι αποφάσεις της Περιφερειακής Διάσκεψης των Αραβικών κρατών για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα και το σχέδιο δράσης αυτής, που διεξάχθηκε το ίδιο έτος, λήφθηκαν υπόψη κατά την προετοιμασία των κειμένων που υιοθετήθηκαν από την Παγκόσμια Διάσκεψη και περιλαμβάνονται στο παράρτημα της τελικής έκθεσης. Σύμφωνα με αυτά, διακηρύσσεται ότι η ανώτατη εκπαίδευση είναι απαραίτητη για τη βιώσιμη και παγκόσμια ανάπτυξη κάθε κράτους. Επισημαίνεται ως στόχος η ύπαρξη και διατήρηση διαλόγου και πολιτισμικών ανταλλαγών μεταξύ όλων των κρατών του κόσμου μέσα από τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, ώστε να αποφευχθεί η κυριαρχία ορισμένων πολιτισμών και η εμφάνιση νέων τύπων ηγεμονίας στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης. Όπως προαναφέρθηκε και στις δράσεις της UNESCO, ο διαπολιτισμικός διάλογος ενθαρρύνεται στη βάση των ευρύτερων και ισορροπημένων ανταλλαγών μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμών.

Επίσης, σύμφωνα με την έκθεση της Παγκόσμιας Διάσκεψης, μία από τις κύριες κατευθύνσεις της ανώτατης εκπαίδευσης αποτελεί η δημιουργία και η μετάδοση των πολιτισμικών αξιών σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Δίνεται έμφαση στο σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης ως κέντρα πολιτισμικής πολυμορφίας και πολυφυλετικής κατανόησης. Εδώ, εντοπίζεται μια έμμεση αναφορά στον διαπολιτισμικό διάλογο, καθώς απαιτείται ένας *«ανοικτός, κριτικός και εποικοδομητικός διάλογος»* για την επιδίωξη της πολιτισμικής ενότητας μέσα από την πολυμορφία που επισημαίνεται. Στη βάση των γενικών αυτών υποθέσεων απαιτείται δράση από τα ιδρύματα της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης στο πλαίσιο της προετοιμασίας των μελλοντικών πολιτών και της αντιμετώπισης των προκλήσεων της πολιτισμικής πολυμορφίας. Επομένως, προτείνεται η διάχυση των πολιτισμικών αξιών στα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων, η εκπαίδευση στις γλώσσες, η διεπιστημονικότητα, η ανεξάρτητη και κριτική μάθηση και η συνεργασία.

Τελική έκθεση της Σύσκεψης των Εταίρων Ανώτατης Εκπαίδευσης

(WCHE + 5)

Στο καταληκτικό κείμενο της Σύσκεψης των Εταίρων της Ανώτατης Εκπαίδευσης που πραγματοποιήθηκε το 2003 προσδιορίζεται ο ουσιαστικός ρόλος του οργανισμού της UNESCO ως μέρος της αυξανόμενης διεθνούς διάστασης της ανώτατης εκπαίδευσης. Μία από τις κατευθύνσεις της δράσης του οργανισμού είναι να φέρει την ανώτατη εκπαίδευση πιο κοντά στην υλοποίηση της αποστολής, των στόχων και των προγραμμάτων του, ενισχύοντας την ενεργό συμμετοχή των ιδρυμάτων και γενικά, της ακαδημαϊκής κοινότητας. Όπως αποτυπώνεται στην έκθεση, όσον αφορά τον τομέα αρμοδιότητας της UNESCO για τον πολιτισμό, η υιοθέτηση της Παγκόσμιας Διακήρυξης για την Πολιτισμική Πολυμορφία προσφέρει νέες δυνατότητες για τη συμμετοχή των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στις προσπάθειες της UNESCO «για την προστασία της πολιτισμικής πολυμορφίας και την ενθάρρυνση του διαλόγου μεταξύ των πολιτισμών».

Εδώ δεν χρησιμοποιείται η έννοια του διαπολιτισμικού διαλόγου, που εκφράζει τη διαδικασία ανταλλαγής απόψεων μεταξύ ατόμων, ομάδων ή οργανισμών διαφορετικού πολιτισμικού υπόβαθρου, αλλά η έννοια του διαλόγου μεταξύ των πολιτισμών. Ο πολιτισμός, culture, όπως ορίζεται από την UNESCO (1982· 2001, όπ. αναφ. στο UNESCO, 2013: 10), είναι «το σύνολο των διακριτών πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών μιας κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας, περιλαμβάνοντας όλους τους τρόπους του να είναι κάποιος μέρος της κοινωνίας». Περιλαμβάνει, δηλαδή, τουλάχιστον τη λογοτεχνία και την τέχνη, τα πρότυπα συμπεριφοράς, τους τρόπους ζωής και συμβίωσης των μελών της κοινωνίας, τα συστήματα αξιών, τις παραδόσεις και τις πεποιθήσεις της. Οι διαστάσεις αυτές διαμορφώνουν την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα μιας κοινωνίας, ενός οργανισμού, μιας ομάδας και ενός ατόμου. Επομένως, τα άτομα θεωρούνται ως φορείς των διαφορετικών πολιτισμών, και ο διάλογος μεταξύ αυτών προϋποθέτει καταρχήν διάλογο ανάμεσα σε άτομα. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στη διάκριση μεταξύ των αγγλικών όρων, *culture* και *civilization*.

Τελική έκθεση της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Ανώτατη Εκπαίδευση (2009)

Στην τελική έκθεση της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Ανώτατη Εκπαίδευση της UNESCO το 2009 προσδιορίζεται η κοινωνική ευθύνη των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης να ενθαρρύνουν την ενεργό πολιτειότητα. Αναφορικά με την σχέση της με την κοινωνία, η ανώτατη εκπαίδευση έχει την ευθύνη να ανταποκριθεί στα ζητήματα και στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει, παρέχοντας στους φοιτητές την απαραίτητη γνώση και τις απαιτούμενες δεξιότητες. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται δράση για την αντιμετώπιση των προκλήσεων για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη δημόσια υγεία, την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της καλής διακυβέρνησης, και για την ενθάρρυνση δημόσιας πολιτικής για τις ανάγκες σε επίπεδο χώρας. Όπως συνεπάγεται, τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης πρέπει να ενθαρρύνουν έναν ανοικτό και ενεργό διαπολιτισμικό και διαθρησκευτικό διάλογο, *«ώστε να ωφεληθεί τόσο το πανεπιστήμιο όσο και η κοινωνία, και ιδιαίτερα όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα»*.

Συνεχίζοντας στο ίδιο πλαίσιο, στο επίσημο ανακοινωθέν της διάσκεψης, το οποίο αποτελεί παράρτημα της τελικής έκθεσης επισημαίνεται η σύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης με την κοινωνία. Τονίζεται η συμβολή της στην κατανόηση των παγκόσμιων πολύπλευρων ζητημάτων και στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων. Όπως προτείνεται, η ανώτατη εκπαίδευση έχει την ευθύνη να παράγει τη γνώση που θα βελτιώσει την ικανότητα της κοινωνίας να ανταποκριθεί στα ζητήματα κοινωνικής, οικονομικής, επιστημονικής και πολιτισμικής διάστασης μέσα από την εξασφάλιση του διαπολιτισμικού διαλόγου.

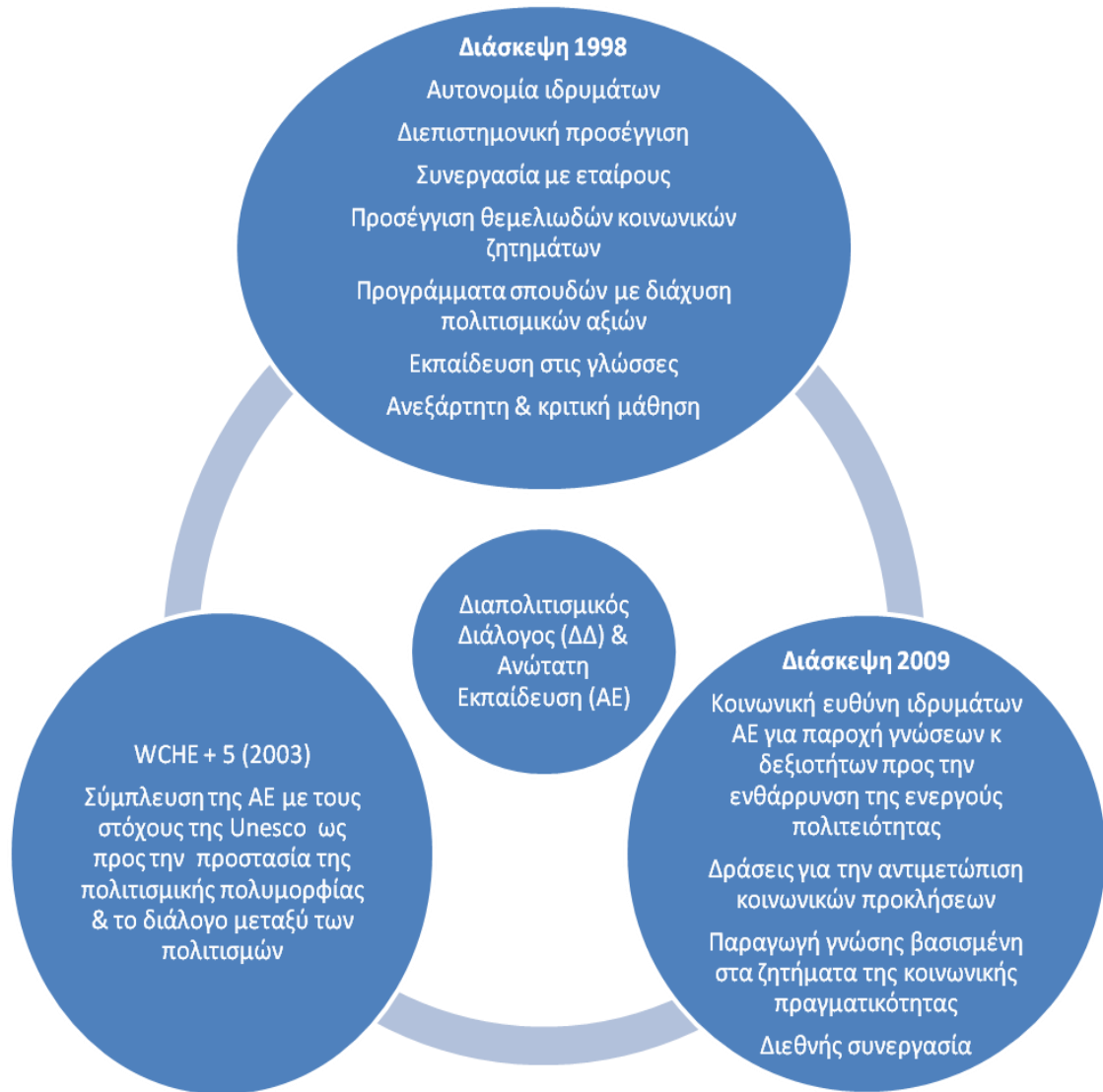
Επιπλέον, αξιοσημείωτη είναι και η αναφορά του διαπολιτισμικού διαλόγου σχετικά με την διεθνοποίηση, την περιφερειοποίηση και την παγκοσμιοποίηση στην ανώτατη εκπαίδευση. Προτείνεται να ενθαρρύνεται η διεθνής συνεργασία στην ανώτατη εκπαίδευση, η οποία *«θα πρέπει να βασίζεται στην αλληλεγγύη, στον αμοιβαίο σεβασμό και στην προώθηση των ανθρωπιστικών αξιών και του διαπολιτισμικού διαλόγου»*.

Ταυτόχρονα, στην περιφερειακή διακήρυξη της διάσκεψης της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, που περιλαμβάνεται στο παράρτημα της τελικής

έκθεσης, ορίζεται απαραίτητο η ανώτατη εκπαίδευση να συμβάλλει στον σεβασμό και στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από την προώθηση του σεβασμού των διαφορετικών ταυτοτήτων και του διαπολιτισμικού διαλόγου. Όπως συμπεραίνεται, ο διαπολιτισμικός διάλογος αποτελεί ουσιαστική δέσμευση της ανώτατης εκπαίδευσης στο πλαίσιο των κοινωνικών και ανθρωπιστικών αξιών που πρεσβεύει, και πρέπει να εκφράζεται σε όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα, στην έρευνα και στη συνεργασία μεταξύ των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται σχηματικά τα παραπάνω, ώστε να αναδειχθούν τα κοινά θέματα των τριών επίσημων κειμένων της UNESCO (Σχήμα: 1). Από την ανάγνωση του παρακάτω σχήματος παρατηρείται ότι τα κοινά θέματα που προκύπτουν αφορούν:

- ✓ στη συνεργασία των ιδρυμάτων με εξωτερικούς αλλά και διεθνείς εταίρους,
- ✓ στην παραγωγή γνώσης μέσω της προσέγγισης/δράσης κοινωνικών ζητημάτων που σχετίζονται με την εξάλειψη της φτώχειας, τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη δημόσια υγεία, την καλή διακυβέρνηση, το σχηματισμό μιας κουλτούρας της ειρήνης, το σεβασμό και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,
- ✓ στο περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών που οφείλουν να είναι διεπιστημονικά και προσανατολισμένα στην προστασία της πολιτισμικής και όχι μόνο πολυμορφίας και
- ✓ στην ενθάρρυνση ενός ανοιχτού, ενεργού και διαπολιτισμικού διαλόγου.

Σχήμα 1: Συνθήκες προώθησης του διαπολιτισμικού διαλόγου στην εικοσαετή ατζέντα της UNESCO για την Ανώτατη Εκπαίδευση (1998-2017)

Συμπεράσματα

Η περιγραφική ανάλυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και η ανάδυση κοινών θεμάτων που προκύπτει από αυτά φανερώνει ότι η UNESCO, μέσα από την σύγκληση παγκοσμίων διασκέψεων και συσκέψεων για την ανώτατη εκπαίδευση, έχει θέσει ως προτεραιότητα δράσης την ανάπτυξη και την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου στα ιδρύματα της ανώτατης εκπαίδευσης. Αυτό διαπιστώνεται από τις αναφορές που υπάρχουν τόσο στις τελικές εκθέσεις και στα ανακοινωθέντα των εν λόγω διασκέψεων όσο και στις διακηρύξεις των περιφερειακών διασκέψεων για την ανώτατη εκπαίδευση που αποτέλεσαν προπαρασκευαστικές δράσεις. Υπογραμμίζονται οι δυνατότητες των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης όσον αφορά στην παραγωγή και διάδοση της γνώσης, στην επιστημονική έρευνα, στη διεπιστημονική προσέγγιση και στην ανάπτυξη συνεργασιών. Δυνατότητες που μπορεί να αξιοποιηθούν για το σχεδιασμό πολιτικής για την κατανόηση της πολιτισμικής πολυμορφίας και την ανανέωση του διαπολιτισμικού διαλόγου.

Συγκεκριμένα, η ύπαρξη του διαπολιτισμικού διαλόγου συνδέεται άμεσα με την κοινωνική ευθύνη της ανώτατης εκπαίδευσης. Εφόσον η παγκοσμιοποίηση φέρνει κοντά τους ανθρώπους με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί του 21^{ου} αιώνα δημιουργούν προκλήσεις εμβάθυνσης της ανισότητας, του αποκλεισμού και των εντάσεων στο εσωτερικό των πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Η βασική αποστολή της ανώτατης εκπαίδευσης είναι διττή, εκτός της επιστημονικής- διδασκαλία, έρευνα, παραγωγή νέας γνώσης- είναι και η ηθική. Έτσι, αναγνωρίζεται ο ρόλος της ανώτατης εκπαίδευσης προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα κοινωνικά ζητήματα που προκύπτουν και σχετίζονται με το διαπολιτισμικό διάλογο ως παράγοντα ισότητας, κοινωνικής συνοχής, βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι η διεθνοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης και οι συνεργασίες που επιτυγχάνονται μεταξύ των ιδρυμάτων σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο αποτελούν πολύτιμο πλαίσιο προώθησης του διαπολιτισμικού διαλόγου. Τα διαπανεπιστημιακά δίκτυα διευκολύνουν τις εκπαιδευτικές

ανταλλαγές, οι οποίες ευνοούν την αποτελεσματική προσέγγιση και κατανόηση των διαφορετικών πολιτισμών.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί η επιδίωξη της UNESCO να επεκτείνει τις συνεργασίες της με τα ιδρύματα και την ακαδημαϊκή κοινότητα της ανώτατης εκπαίδευσης σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, στο πλαίσιο της υποστήριξης των κρατών μελών της για να αναπτυχθούν πρωτοβουλίες διαλόγου μεταξύ των πολιτισμών.

Προς την κατεύθυνση προώθησης του διαπολιτισμικού διαλόγου γίνεται, επίσης, αντιληπτή η ευθύνη της ανώτατης εκπαίδευσης να προωθήσει την ενεργό πολιτειότητα στους φοιτητές. Τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης σε συνεργασία με τα κράτη και τους άλλους εταίρους πρέπει να ενδυναμώσουν τους φοιτητές – πολίτες των κοινωνιών με τις κατάλληλες γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες, δηλαδή με τα εργαλεία εκείνα, που απαιτούνται για να επικοινωνούν, να επιτυγχάνουν ανταλλαγές και να συνεργάζονται σε διεθνή και διαπολιτισμικά επίπεδα ώστε να γίνουν υπεύθυνοι πολίτες σε έναν ασφαλή, βιώσιμο και ανεκτικό κόσμο.

Τέλος, άξιο αναφοράς είναι ότι αν και διαπιστώνονται αναφορές στις παγκόσμιες διασκέψεις για τον διαπολιτισμικό διάλογο στο πλαίσιο προτεραιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης δεν περιλαμβάνονται συγκεκριμένοι πρακτικοί προσανατολισμοί, στρατηγικές, εξειδικευμένα σχέδια δράσης, τύποι αξιολόγησης/αποτίμησης βάση των τοπικών αναγκών του κάθε κράτους μέλους. Δηλαδή, δεν προτείνονται σαφείς κατευθύνσεις και σχετικές πρακτικές είτε μέσω εξειδικευμένου προσωπικού είτε μέσω κατάλληλων πηγών (resources) που μπορεί να αναλάβουν τα κράτη μέλη και τα ιδρύματά τους για την ανάπτυξη πρόσφορων συνθηκών διαπολιτισμικού διαλόγου. Ένα τέτοιο πλαίσιο, μπορεί από τη μια πλευρά να παρέχει αυτονομία στην ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των κρατών μελών από την άλλη, όμως, πιθανόν να δημιουργεί δυσκολίες και παρερμηνείες.

Συνοψίζοντας, αυτό που οφείλεται να επισημανθεί είναι η αξία που δίνεται από τον διεθνή οργανισμό της UNESCO σε συνεργασία με τους εταίρους της ανώτατης εκπαίδευσης στην ανάπτυξη του διαπολιτισμικού διαλόγου. Όλα όσα

έχουν ήδη προαναφερθεί μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου οφείλει να αποτελεί μέρος της αποστολής της ανώτατης εκπαίδευσης για την ανάπτυξη, τη μετάδοση και τη διατήρηση της δημοκρατικής κουλτούρας στους κόλπους της, παρόλο που δεν παρέχεται μια συνεκτική και διακριτική στρατηγική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bergan, S. (2011). *Notbybreadalone*. Council of Europe Higher Education Series No.16, Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- EHEA (2017). *UNESCO World Conference on Higher Education 2009*. Retrieved March 2017, from: <http://www.ehea.info/cid103792/Unesco-world-conference-on-higher-education-2009.html>.
- [Ganesh, S., & Holmes, P. \(2011\)](#). *Positioning Intercultural Dialogue - Theories, Pragmatics, and an Agenda*. *Journal of International and Intercultural Communication*, Vol.4 (No2), 81-86. Retrieved March 2017, from: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17513057.2011.557482?src=recsys>.
- Holm, G., & Zilliacus, H. (2009). *Multicultural education and intercultural education: Is there a difference?* In Talib, M., Loima, J., Paavola, H. & Patrikainen, S. (Eds.), *Dialogues on Diversity and Global Education*, (pp. 11-28). Berlin: PeterLang.
- Krippendorff, K. (2004). Reliability in Content Analysis. Some Common Misconceptions and Recommendations. *Human Communication Research*. 30(3), 411-443.
- Mundy, K., & Madden, M. (2009). *UNESCO and higher education: Opportunity or impasse?* In: Bassett, R. & Maldonado, A. (Eds.), *International organizations and higher education policy: Thinking globally, acting locally?* (pp. 46-63). New York: Routledge.
- Shajahan, R. A. (2012). *The roles of International Organizations (IOs) in globalizing higher education policy*. In: Smart, J. & Paulsen, M. (Eds.), *Higher education: Handbook of theory and research*, Vol. 27, (pp. 369-407). Dordrecht: Springer.
- UNESCO (2004). *Higher education in a globalized society*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2005). *Convention on the protection and Promotion of the diversity of cultural expressions*. Retrieved March 2017, from: http://portal.Unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- UNESCO (2007). *Guidelines on Intercultural Education*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2009a). *World Conference on Higher Education 2009, Final Report*. Paris: UNESCO.

- UNESCO (2009b). *UNESCO World Report: Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2010a). *UNESCO at a glance*. Retrieved March 2017, from:<http://www.Unesco.org/new/en/Unesco/about-us/who-we-are/history>.
- UNESCO (2010b). *International Year for the Rapprochement of Cultures – Highlights*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2013). *Intercultural Competences. Conceptual and operational framework*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2017a). *Mission and Strategy*. Retrieved March 2017, from:<http://www.Unesco.org/new/en/education/themes/strengthening-education-systems/higher-education/mission>.
- UNESCO (2017b). *The World Conference on Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action*. Retrieved March 2017, from:
<http://www.Unesco.org/new/en/education/themes/strengthening-education-systems/higher-education/reform-and-innovation/>.
- UNESCO (2017c). *Meeting of Higher Education Partners*. Retrieved March 2017, from:<http://www.Unesco.org/new/en/education/themes/strengthening-education-systems/higher-education/reform-and-innovation/wche-5/>.
- UNESCO (2017d). *Culture. Intercultural dialogue*. Retrieved March 2017, from:
<http://www.Unesco.org/new/en/culture/themes/dialogue/intercultural-dialogue/>.
- UNESCO (2017e). *International Decade for the Rapprochement of Cultures (2013-2022)*. Retrieved March 2017, from:<http://en.Unesco.org/decade-rapprochement-cultures/how>.
- UNITED NATIONS (2017). *International Year for the Rapprochement of Cultures*. Retrieved March 2017, from:<http://www.un.org/en/events/iyrc2010/background.shtml>.
- Uvalic-Trumbic, S. (2009). *The world's reference point for change in higher education*. In Bassett, R., & Maldonado, A. (Eds.), *International organizations and higher education policy: Thinking globally, acting locally?* (pp. 29-45). New York: Routledge.
- Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. London: Sage Publications.